

Каталог *Сава Шумановић и европски реализми између два светска рата* објављен је поводом изложбе одржане у Спомен-збирци Павла Бељанског и Галерији Матице српске у Новом Саду од 24. септембра до 4. децембра 2022. године и Галерији слика „Сава Шумановић“ у Шиду од 3. октобра до 4. децембра 2022. године у оквиру програма Фондације „Нови Сад – Европска престоница културе“.

Издавач:

Спомен-збирка Павла Бељанског
Трг галерија 2, Нови Сад
Република Србија
www.beljanskimuseum.rs

Уредник:

Мр Милана Квас

Рецензенти:

Проф. др Лидија Мереник за текстове:

проф. др Звонка Маковића
проф. др Игора Борозана
др Ане Ереш
мр Софије Миленковић
Гордане Крстић Фај

Проф. др Дијана Метлић за текстове:

др Тијане Палковљевић Бугарски
мр Тамаре Огњевић
мр Милане Квас

Проф. др Симона Чупић и Љубица Миљковић,
музејски саветник за текст:

проф. др Лидија Мереник

Реализацију каталога и изложбе омогућили су:

Министарство културе и информисања
Републике Србије, Покрајински
секретаријат за културу, јавно
информисање и односе с верским
заједницама АП Војводине, Управа за
културу Града Новог Сада, Фондација
„Нови Сад – Европска престоница
културе“, Француски институт у Србији –
Огранак у Новом Саду, ДДОР осигурање.

© 2022. Спомен-збирка Павла Бељанског,
Нови Сад

Спомен-збирка Павла Бељанског захваљује
институцијама и појединцима који су
позајмицом дела и дозволом за коришћење
фотографија и архивске грађе, допринели
остварењу изложбе.

The exhibition *Sava Šumanović and Realisms in Europe Between the Two World Wars* was held in The Pavle Beljanski Memorial Collection and The Gallery of Matica Srpska in Novi Sad (24 September – 4 December 2022) and the Art Gallery “Sava Šumanović” in Šid (3 October – 4 December) as a programme content of the “Novi Sad – European Capital of Culture” Foundation.

Publisher:

The Pavle Beljanski Memorial Collection
Trg galerija 2, Novi Sad
The Republic of Serbia
www.beljanskimuseum.rs

Editor:

Milana Kvas, MA

Reviewers:

Prof. Lidija Merenik for the articles by:

Prof. Zvonko Maković
Prof. Igor Borozan
Ana Ereš PhD
Sofija Milenković MA
Gordana Krstić Faye

Prof. Dijana Metlić for the articles by:

Tijana Palkovljević Bugarski PhD,
Tamara Ognjević MA,
Milana Kvas MA

Prof. Simona Čupić and Ljubica Miljković,
museum advisor, for the article by:

Prof. Lidija Merenik

The exhibition was supported by:

Ministry of Culture and Information of the
Republic of Serbia, Provincial Secretariat for
Culture, Public Information and Relations
with Religious Communities, Government of
AP Vojvodina, Office for Culture of the City
of Novi Sad, “Novi Sad – European Capital
of Culture” Foundation, French Institute in
Serbia – Novi Sad Branch, JSC Insurance
Company “DDOR Novi Sad”

© 2022 The Pavle Beljanski Memorial Collection,
Novi Sad

The Pavle Beljanski Memorial Collection
expresses gratitude to all institutions and
individuals who, by lending the artworks and
permitting the use of photographs and archival
material, contributed to this exhibition.

Le catalogue *Sava Šumanović et les réalismes européens entre deux guerres mondiales* est publié à l'occasion de l'exposition présentée à la Collection commémorative de Pavle Beljanski et à la Galerie de la Matica srpska à Novi Sad du 24 septembre au 4 décembre 2022 et à la Galerie de tableaux « Sava Šumanović » à Šid du 3 octobre au 4 décembre 2022 dans le cadre du programme de la Fondation « Novi Sad – Capitale européenne de la culture ».

Éditeur :

Collection commémorative de Pavle Beljanski
Trg galerija 2, Novi Sad
République de Serbie
www.beljanskimuseum.rs

Directrice :

Mgr Milana Kvas

Relecture scientifique :

Professeur dr Lidija Merenik pour les textes de :

professeur dr Zvonko Maković
professeur dr Igor Borozan
dr Ana Ereš
Sofija Milenković M.A.
Gordana Krstić Faye

Professeur dr Dijana Metlić pour les textes de :

dr Tijana Palkovljević Bugarski
Tamara Ognjević M.A.
Mgr Milana Kvas

Professeur dr Simona Čupić et Ljubica Miljković,
conseillère-musée, pour le texte de la :
professeure dr Lidija Merenik

La réalisation du catalogue et de l'exposition a été
soutenue par :

le Ministère de la Culture et de l'Information
de la République de Serbie, le Secrétariat
provincial de la Culture, de l'Information et
des Confessions de la Province autonome de
Voïvodine, la Direction de la culture de la Ville
de Novi Sad, la Fondation « Novi Sad – Capitale
européenne de la culture », l'Institut français
de Serbie – antenne de Novi Sad, la compagnie
d'assurances « DDOR Novi Sad »

© 2022 Collection commémorative de Pavle
Beljanski, Novi Sad

La Collection commémorative de Pavle Beljanski
remercie les institutions et les particuliers qui
ont contribué à cette exposition en prêtant
les œuvres ou en autorisant l'utilisation des
photographies.

САВА ШУМАНОВИЋ и европски реализми између два светска рата

SAVA ŠUMANOVIĆ AND REALISMS IN EUROPE
BETWEEN THE TWO WORLD WARS

SAVA ŠUMANOVIĆ ET LES RÉALISMES EUROPÉENS
ENTRE DEUX GUERRES

СПОМЕН-ЗБИРКА ПАВЛА БЕЉАНСКОГ
The Pavle Beljanski Memorial Collection
Collection commémorative de Pavle Beljanski

Галерија Матице српске

ГАЛЕРИЈА МАТИЦЕ СРПСКЕ
The Gallery of Matica Srpska
Galerie de la Matica srpska

Галерија слика
„Сава Шумановић“ Шид

ГАЛЕРИЈА СЛИКА „САВА ШУМАНОВИЋ“
Art Gallery „Sava Šumanović“ in Šid
Galerie de tableaux « Sava Šumanović » à Šid

САДРЖАЈ / CONTENT / CONTENU

- 7 • Реч уредника
 - 8 • Editor's foreword
 - 9 • Le mot de la directrice
-

Zvonko Maković

- 13 • Sava Šumanović: Počeci (Zagreb, 1914–1925)
 - 35 • Sava Šumanović: Beginnings (Zagreb, 1914–1925)
 - 47 • Sava Šumanović : Les débuts (Zagreb, 1914–1925)
-

Софија Миленковић / Sofija Milenković

- 61 • Од узора до инструмента:
Сава Шумановић и уметничко-теоријски универзум Андреа Лота (1921–1924)
 - 75 • From Model to Instrument:
Sava Šumanović and Artistic and Theoretical Universe of André Lhote (1921–1924)
 - 82 • Sofija Milenković, Du modèle à l'instrument :
Sava Šumanović et l'univers artistico-théorique d'André Lhote (1921–1924)
-

Ана Ереш / Ana Ereš

- 91 • Сава Шумановић и нови конструктивни метод у сликарству почетком 1920-их година
 - 102 • Sava Šumanović and the New Constructive Method in the Painting of the Early 1920s
 - 107 • Sava Šumanović et la nouvelle méthode constructive dans la peinture au début des années 1920
-

Игор Борозан / Igor Borožan

- 113 • Класично у теоријском делу и ликовном опусу Саве Шумановића
- 127 • Classicism in Theoretical Works and Art of Sava Šumanović
- 135 • Le classicisme dans l'œuvre théorique et artistique de Sava Šumanović

Гордана Крстић Фај / Gordana Krstić Faye

145 • Сава Шумановић на Салону независних у Паризу (1922–1929)

160 • Sava Šumanović at Salon des Artistes Indépendants in Paris (1922–1929)

165 • Sava Šumanović au Salon des indépendants à Paris (1922–1929)

Тијана Палковљевић Бугарски / Tijana Palkovljević Bugarski

171 • Једна неиспричана прича: Шумановић – Дорић – Галерија Матице српске

182 • An Untold Story: Šumanović – Dorić – The Gallery of Matica srpska

186 • Une histoire jamais racontée : Šumanović – Dorić – La Galerie de la Matica srpska

Лидија Мереник / Lidija Merenik

191 • О Шидијанкама

202 • About Bathers of Šid

206 • Des Baigneuses de Šid

Милана Квас / Milana Kvas

213 • Шумановићеви реализми кроз призму савременика:

Растко Петровић, Антун Бранко Шимић, Флоран Фелс

242 • Realisms of Sava Šumanović in the Eyes of His Contemporaries:
Rastko Petrović, Antun Branko Šimić, Florent Fels

251 • Les réalismes de Šumanović vu par le prisme de ses contemporains :
Rastko Petrović, Antun Branko Šimić, Florent Fels

Тамара Огњевић / Tamara Ognjević

265 • Светлост и сенке Париза: Кратка хроника уметничких реалности
од Бел епока до „лудих двадесетих“, од Манеа до Шумановића

279 • The Light and Shadows of Paris: A Short Chronicle of Art Realities
from the Belle Époque to the “Roaring Twenties”, from Manet to Šumanović

285 • Lumières et ombres de Paris : Brève chronique des réalités artistiques
de la Belle époque aux « années folles » de Manet à Šumanović

293 • Каталог изложених радова

293 • List of exhibits

293 • Catalogue des oeuvres exposées

Сава Шумановић, детаљ са матурске фотографије, Земун, 1914. Галерија слика „Сава Шумановић“ у Шиду

Sava Šumanović, a detail from a yearbook photo, Zemun, 1914. Art Gallery "Sava Šumanović" in Šid

Sava Šumanović, détail de la photographie du baccalauréat, Zemun, 1914. Galerie des tableaux "Sava Šumanović" à Šid

Реч уредника

Збирка Павла Бељанског утемељена је на делима југословенског сликарства насталим између два светска рата, изабраним према укусу колекционара опредељеног за умерени модернизам грађанске културе чији је Бељански био представник *par excellence*. Та целина, према својој компактности и уједначеној структури, упркос различитим поетикама појединачних уметника, представља антологију једног од токова реалистичких оријентација у међуратном периоду. Био је то повод за тематско уобличавање изложбе посвећене овом раздобљу и једном уметнику из колекције Бељанског, Сави Шумановићу, кроз чији опус се можда најјасније уочавају везе са доминантним реалистичким оријентацијама у европској уметности између два светска рата.

Шумановићево зрело стваралаштво готово се у потпуности подудара са овим периодом. У њему се издваја неколико кључних дела, или читави циклуси који показују директну укљученост у битне фазе развоја европског модернизма, важне за рецепцију европских утицаја у српској и југословенској средини током двадесетих година прошлог века. Истовремено, вредност појединих Шумановићевих дела, или јединственост циклуса „Шидијанке“ из тридесетих година 20. века, у међународним размерама препозната је тек новијим сагледавањима његовог опуса крајем прошлог и почетком овог столећа, због чега је организовање актуелне изложбе ретроспективног карактера прилика и за сумирање резултата досадашњих научних истраживања посвећених Сави Шумановићу, али и за најрецентнија тумачења његовог опуса.

Значај Шумановићевих дела из колекције Павла Бељанског и збирке модерног сликарства Галерије Матице српске био је незаобилазан у представљању вредности културне баштине Новог Сада, у години када овај град носи титулу Европске престонице културе. Трећа карика у излагачком концепту је Галерија слика „Сава Шумановић“ у Шиду, поклон уметникове мајке Персиде Шумановић, без чије збирке, у којој доминира Шумановићево стваралаштво из четврте деценије 20. века, не би могли да се донесу закључци о стваралаштву овог уметника у националним и интернационалним оквирима.

Како би се створила целовита слика о Шумановићевим реализмима између два светска рата и њиховим релацијама са савременим европским токовима, успостављена је сарадња са бројним музејима и институцијама чијом љубазношћу су нам уступљена дела за излагање, драгоцене фотографије и архивски материјал. На тај начин публика добија несвакидашњу прилику да се у оквиру једне изложбе упозна са преко сто дела Саве Шумановића која се чувају у Србији, Хрватској, Републици Северној Македонији и Француској, представљених у европском контексту колажирањем са другим релевантним архивским изворима који илуструју динамичан период европске културне историје са бројним документима о познаницима, пријатељима, уметницима и уметничким токовима у Француској и другим земљама, важним за формирање и развој Шумановићевог уметничког концепта.

Editor's foreword

Pavle Beljanski's collection is built on Yugoslav paintings created between the two world wars, selected to suit the taste of a collector who opted for moderate modernism associated with urban culture, of which Beljanski himself was a representative par excellence. According to its compactness and uniform structure, and despite the different art poetics, this sum exhibits an anthology belonging to more than one direction of the interwar realisms. This was the reason to arrange a thematic exhibition dedicated to this period and Sava Šumanović, an artist from Beljanski's collection whose oeuvre confirms the connections with the dominant realism forms in European art between the two world wars.

Šumanović's mature art almost completely coincides with this period. Several principal artworks, even entire cycles, can be distinguished to show direct involvement in important phases of European modernism, crucial for the reception of European influences in Serbia and Yugoslavia during the 1920s. At the same time, the value of particular Šumanović's works, or the uniqueness of the "Bathers of Šid" cycle from the 1930s, was recognized on an international scale only by recent reviews of his art that took place at the end of the last and the beginning of this century, which is why the planning of this retrospective exhibition provides an opportunity to summarize the results of previous research dedicated to Sava Šumanović, but also of the most recent interpretations of his work.

The significance of Šumanović's artworks from Pavle Beljanski's collection and the Collection of modern paintings at the Gallery of Matica Srpska has been an unavoidable reference when presenting the values of Novi Sad cultural heritage, in the year when this city bears the title of European Capital of Culture. The third link in the exhibition concept is the "Sava Šumanović" Gallery of Paintings in Šid, a gift from the artist's mother Persida Šumanović. Without this collection, almost entirely comprised of Šumanović's works from the 1930s, there would be no assessment of his art neither from a national nor international angle.

To get a clear picture of Šumanović's realisms between the two world wars and their relations with modern European tendencies, we have established a cooperation with museums and institutions, by courtesy of which we have been granted artworks, valuable photographs and archival material for the exhibition. In this way, the audience has a rare opportunity to get acquainted with over 100 artworks of Sava Šumanović kept in Serbia, Croatia, the Republic of Northern Macedonia and France, placed into the European context by combining them with other relevant archival sources that reflect the dynamic period of European cultural history which involve numerous documents about acquaintances, friends, artists and art tendencies in France and other countries, which are important for the formation and development of Šumanović's art concept.

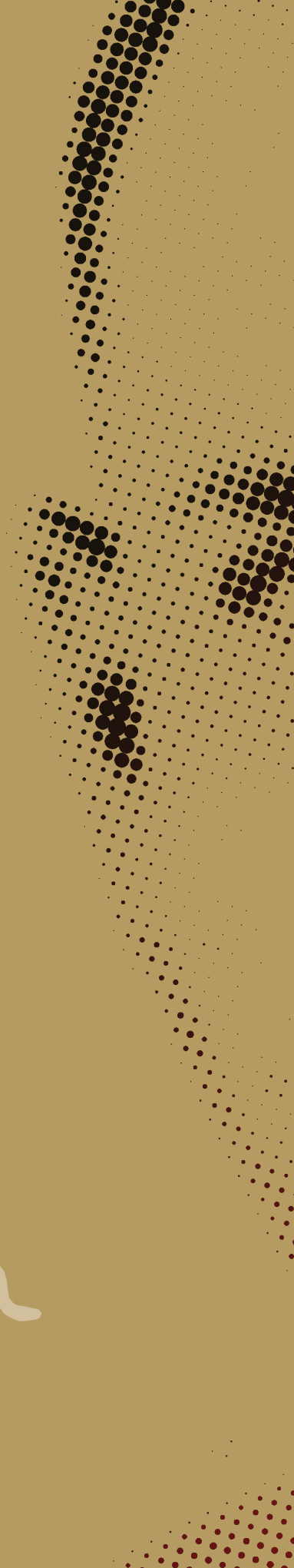
Le mot de la directrice

Au cœur de la Collection de Pavle Beljanski se trouvent les œuvres de la peinture yougoslave créées entre les deux guerres mondiales, sélectionnées au goût d'un collectionneur optant pour un modernisme modéré de la culture bourgeoise que Beljanski représentait par excellence. Cet ensemble, grâce à sa compacité et à sa structure équilibrée, malgré les différentes poétiques personnelles des artistes, représente une anthologie d'un des courants d'orientation réaliste de la période de l'entre-deux-guerres. C'était le motif de notre décision de structurer thématiquement une exposition dédiée à cette époque et à un des artistes de la collection de Beljanski – Sava Šumanović – dont l'œuvre démontre de la manière la plus évidente les liens avec les orientations réalistes dominantes dans l'art européen entre les deux guerres.

La période mûre de la création de Šumanović coïncide presque entièrement avec cette époque. Quelques œuvres clés, parfois quelques séries, s'y distinguent témoignant de sa participation directe dans les phases majeures du développement du modernisme européen, importantes pour la réception des influences européennes en Serbie et en Yougoslavie durant les années 1920. En même temps, la valeur de certaines œuvres de Šumanović, ou la singularité de sa série « Les Baigneuses de Šid » des années 1930, n'a été reconnue à l'échelle internationale qu'après de nouvelles études de ses œuvres effectuées vers la fin du siècle dernier et au début de celui-ci, c'est pourquoi organiser l'exposition actuelle à caractère rétrospectif est une occasion de résumer les résultats des recherches académiques consacrées à Sava Šumanović, mais aussi d'apporter les interprétations les plus récentes de son œuvre.

S'arrêter sur l'importance des œuvres de Šumanović de la collection de Pavle Beljanski et de la collection de la peinture moderne de la Galerie de la Matica srpska dans la présentation du patrimoine culturel de Novi Sad, l'année où cette ville porte le titre de capitale européenne de la culture, était incontournable. Le troisième maillon dans la conception de l'exposition est la Galerie de tableaux « Sava Šumanović » de Šid, leg de la mère de l'artiste, Persida Šumanović, dont la collection, dominée par les œuvres de la quatrième décennie du XXe siècle, est déterminante pour tirer des conclusions sur la création de cet artiste sur le plan national et international.

Afin de créer une image complète des réalismes de Šumanović entre les deux guerres mondiales et de leurs relations avec les courants européens de l'époque, nous avons mis en place une collaboration avec de nombreux musées et institutions qui ont eu la courtoisie de nous céder les œuvres pour l'exposition, les précieuses photographies et le matériel d'archive. Ainsi, le public aura une occasion exceptionnelle de voir, dans le cadre d'une seule exposition, plus de 100 œuvres de Sava Šumanović, se trouvant en Serbie, Croatie, République de Macédoine du Nord et France, présentées dans un contexte européen dans une sorte de collages où elles touchent d'autres sources d'archive pertinentes illustrant une période dynamique de la culture européenne avec de nombreux documents sur ses connaissances, amis, sur les artistes, les courants artistiques en France et dans d'autres pays qui ont joué un rôle important dans la formation et le développement de la conception artistique de Šumanović.

S. Choumanovitch